

УДК 65.012.12

Стрілок І.І.

АНАЛІЗ МЕТОДІВ ФОРМУВАННЯ РЕЙТИНГОВОГО ПОКАЗНИКА

В статті розглядається питання щодо визначення системи показників для проведення рейтингової оцінки підприємства та проаналізовано поширені на сьогодні методи формування рейтингового показника.

Ключові слова: рейтинг, оцінка, метод, аналіз, порівняння, показники.

Постановка проблеми. Першорядного значення набувають передбачення та виявлення несприятливих тенденцій розвитку підприємства на даному етапі розвитку української економіки. Разом з цим, методик, що дозволяють з достатнім ступенем вірогідності прогнозувати несприятливий результат, практично немає. Тому, актуальність теми зумовлена необхідністю подальшого дослідження теоретичних та прикладних проблем механізму оцінювання підприємства.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. В своїх працях питання методології та практики рейтингів в економіці розглядали такі відомі дослідники, як А.М. Кармінський, А.Д. Шеремет, А.А. Пересецький, Н.П. Кондраков, Л.В. Донцова, Л.Є. Басовський і Е.Н. Басовська. Однак залишається невирішеною проблема вибору показників і методу рейтингової оцінки підприємства.

Метою дослідження є визначення ролі рейтингових систем при оцінюванні стану підприємства, аналіз існуючих методик формування та проблем їх застосування.

Викладення основного матеріалу. Технологія формування рейтингу [1] зазвичай включає в себе створення моделі стану та поведінки господарюючого суб'єкта, формування на основі моделі показників фінансової стійкості, визначення джерел інформації, які забезпечують отримання необхідних показників із заданою періодичністю, визначення рівня фінансової стійкості і кредитоспроможності суб'єкта, відображення оцінки стану господарюючого суб'єкта на рейтингову шкалу, присвоєння йому рейтингу і поширення його як інформаційного продукту [2, с.3] .

Методика рейтингування – сукупність факторів і методи оцінки кількісних і якісних факторів, що дозволяє досліджувати зацікавлені якості об'єкта рейтингування і присвоїти рейтинг. Методика рейтингування включає в себе показники досліджуваних об'єктів та систему, що відображає значення цих показників, враховує експертну оцінку і рейтингову шкалу, що дозволяє класифікувати отриманий результат [3] .

Виділяють такі методи формування рейтингового показника:

- метод латентно-структурного аналізу (дає змогу перейти від порядкових експертних оцінок до кількісних);
- метод суми переваг (рейтинг за цим методом формується шляхом зважування кожного показника на індекс значимості і підрахунку суми за кожною матрицею значень усіх експертів);
- метод вибору переваг за ранговими оцінками (передбачає багатоступеневий процес обробки даних і формування кінцевого рейтингу).

● метод регресивних залишків (використовується регресивний аналіз, який передбачає, що результат діяльності підприємства залежить від параметрів діяльності і показників ефективності);

● математичне моделювання (побудова показників, які характеризують діяльність на основі моделювання зовнішніх умов) [4].

● метод створення рейтингу на основі аналізу показників (однофакторний рейтинг);

● метод кластерного аналізу передбачає поділ об'єктів на однорідні групи і проведення рангування за кожною групою);

● матричний метод аналізу;

● метод бальних оцінок;

● метод порівняльної рейтингової оцінки;

● метод рейтингового фінансового аналізу [5].

В залежності від мети дослідження, у закордонній та вітчизняній практиці застосовують різноманітні методи оцінки діяльності підприємства. Поряд з традиційними методами аналізу широко застосовуються і економіко-математичні.

У економістів немає єдиної думки щодо визначення системи показників для проведення рейтингової оцінки. Найчастіше рейтингова оцінка підприємств робиться за показниками фінансового стану і ділової активності. Однак ця методика не враховує галузеві особливості.

В літературі з фінансового аналізу пропонуються різні методики рейтингової оцінки фінансового стану. Найпоширенішим є порівняння з еталонною організацією, яка має кращі значення за всіма показниками, тобто еталоном порівняння є не суб'єктивні припущення експертів у вигляді норми, критерії, а сформовані в реальній ринковій економіці найбільш високі результати. Такий підхід відповідає практиці, де кожен товаровиробник прагне виглядати краще конкурента [6].

Оцінку структури балансу і платоспроможності проводять на основі стандартизованих значень двох показників: коефіцієнта поточної ліквідності ($K_{п.л.}$) та коефіцієнта забезпеченості оборотних активів власними джерелами ($K_{з}$) [7].

Стандартизовані значення коефіцієнтів визначаються шляхом ділення на встановлену норму:

$$K_{п.л.}^c = (K_{п.л.} \text{ по балансу}) / 2; \quad (1)$$

$$K_{з.}^c = (K_{з.} \text{ по балансу}) / 0,1. \quad (2)$$

Потім визначається рейтингове число для кожної організації за формулою:

$$R = \sqrt{(1 - K_{п.л.}^c)^2 - (1 - K_{з.}^c)^2}. \quad (3)$$

Рейтингову оцінку фінансової (ринкової) стійкості проводять на основі шести основних показників: коефіцієнт автономії; коефіцієнт маневреності власного капіталу (мобільності); коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними джерелами; коефіцієнт стійкості економічного зростання; коефіцієнт чистої виручки; коефіцієнт співвідношення виробничих активів до вартості майна. Для отримання рейтингової оцінки R використовується формула:

$$R = \sqrt{K_a^2 + K_{М.об.}^2 + K_{заб.}^2 + K_{ст.е.р.}^2 + K_{ч.в.}^2 + K_{в.м.}^2}. \quad (4)$$

Враховуючи різноманіття фінансових процесів, множинність показників фінансової стійкості, розходження рівня їх критичних оцінок, розраховується ступінь відхилення від фактичних значень коефіцієнтів. Оскільки при цьому виникають складності в загальній оцінці, бі-

льшість вітчизняних та зарубіжних аналітиків рекомендують проводити інтегральну бальну оцінку фінансової стійкості.

Для оцінки фінансового стану [8] використовують рейтингове число R , що визначається за формулою

$$R = 2K_{об} + 0,1K_{лік} + 0,08K_{інт} + 0,45K_{мен} + K_{пр}. \quad (5)$$

При повній відповідності значень коефіцієнтів мінімальним нормативним рівням рейтинг організації буде дорівнювати 1, фінансовий стан з рейтинговим числом менше 1 характеризується як незадовільний.

Для цього припускають використовувати п'ять показників, які найбільш часто вживаються і повно характеризують фінансовий стан: коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними джерелами; коефіцієнт поточної ліквідності; інтенсивність обороту авансуючого капіталу; коефіцієнт менеджменту; рентабельність власного капіталу.

Деякі автори пропонують використовувати шість показників: коефіцієнт абсолютної ліквідності; коефіцієнт термінової ліквідності; коефіцієнт поточної ліквідності; коефіцієнт забезпеченості власними джерелами фінансування; коефіцієнт фінансової незалежності; коефіцієнт фінансової незалежності в частині формування запасів і витрат [9].

Сутність такої методики полягає в класифікації організацій за рівнем ризику, тобто будь-яка аналізована організація може бути віднесена до певного класу в залежності від «набраної» кількості балів виходячи і з фактичних значень показників фінансової стійкості [10].

У найбільш поширених методичних розробках рейтингової оцінки виділяється чотири групи показників (збиткові підприємства в даній системі не розглядаються): показники оцінки прибутковості господарської діяльності; показники оцінки ефективності управління; показники оцінки ділової активності; показники оцінки ліквідності та ринкової стійкості [11].

В основі розрахунку підсумкового показника рейтингової оцінки лежить порівняння по кожному показнику фінансового стану, рентабельності та ділової активності з умовним підприємством, що має найкращі результати по всіх порівнянним показникам.

Окремі автори, зокрема, Савицька Г.В., пропонують дев'ять груп показників, які, на її думку, найбільш повно і всебічно відображають підсумки діяльності господарюючих суб'єктів за: структурою джерел, структурою активів, станом активів, прибутку і рентабельності, виробництва та реалізації продукції, співвідношенню між активами та джерелами, ліквідності майна, ризиків та інвестиційної привабливості.

В цілому для аналізу фінансово-господарської діяльності можна нарахувати більше 100 видів показників. Але, при такій великій кількості, більшість з них тісно пов'язані між собою і є кореляційно залежними, що свідчить про надмірність застосовуваної системи показників.

Вимоги, яким повинна задовольняти система фінансових коефіцієнтів з точки зору ефективності рейтингової оцінки є наступні [11]: показники повинні бути максимально інформативними й давати цілісну картину стійкості фінансового стану підприємства; в економічному сенсі фінансові коефіцієнти повинні мати однакову спрямованість; для всіх показників повинні бути зазначені числові нормативи мінімального задовільного рівня або діапазони змін; фінансові коефіцієнти повинні розраховуватися лише за даними публічної бухгалтерської звітності підприємств; фінансові коефіцієнти повинні давати можливість проводити рейтингову оцінку підприємств як в просторі (в порівнянні з іншими підприємствами), так і в часі (за ряд періодів).

Отже, дослідження показують, що методики рейтингової оцінки підприємств відрізняються цілями проведеної оцінки, набором початкових параметрів і показників, алгоритмами отримання стандартизованих показників та визначення важності того чи іншого критерію в загальній рейтинговій оцінці.

Висновки. У більшості випадків рейтингова оцінка проводиться на основі показників роботи об'єктів, що належать до різних галузей діяльності. Це не є перешкодою до застосування методу оцінки, тому що фінансові показники співставні і для різнорідних об'єктів господарювання. Однак для об'єктивності та ефективності рейтингової оцінки, еталонне підприєм-

ство має формуватися із сукупності однотипних об'єктів, що належать одному виду галузі [12].

Таким чином, для рейтингової оцінки підприємства немає необхідності використовувати систему з великого числа фінансових показників. Досить на основі факторного аналізу, виділити 5-7 показників, що задовольняють системі вимог А.Д. Шеремета.

Але такий рейтинг не враховує всі критерії оцінки, що цікавлять потенційного споживача товарів і послуг. Тому доцільно розробити методики, що відповідають специфіці окремої галузі та напрямку діяльності підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карминский А.М., Пересецкий А.А., Петров А.Е.. Рейтинги в экономике: методология и практика / Под ред. А.М. Карминского. – М.: Финансы и статистика, 2005. – с. 240
2. Буравлев С.В. Рейтинговая оценка банка и методика ее применения, основанная на модели множественного выбора / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://rudocs.exdat.com/docs/index-365460.html>
3. Методология присвоения кредитного рейтинга российским компаниям / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rusrating.ru/images/stories/doc/metodika-kompanii.pdf>
4. Сидоренков М.А. Банковские рейтинги / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.cfin.ru/finanalysis/banks/bank_ratings.shtml
5. Чайковский А.А. Рейтинговые оценки и их формирование в отраслевой экономике: автореф. М., 2008.
6. Шеремет, А. Д. Методика финансового анализа [Текст] / А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулин, Е. В. Негашев.- 3-е изд., перераб. и доп. - М.: ИНФРА-М, 2009. - 208 с.]
7. Кондраков, Н. П. Бухгалтерский учет [Текст] : учеб. пособие / Н. П. Кондраков .- 4-е изд., перераб. и доп. - М. : ИНФРА-М, 2010. - 640 с.
8. Фомин Я.А. Диагностика кризисного состояния предприятия. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. - 349 с.
9. Донцова Л. В. Анализ финансовой отчетности [Текст]: учебник / Л. В. Донцова, Н. А. Никифорова .- 3-е изд., перераб. и доп. - М.: Дело и Сервис, 2010. - 368 с.
10. Методики рейтингового анализа / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://afdanalyse.ru/publ/method_fin_analiza/metodiki_rejtingovogo_analiza/9-1-0-63
11. Бабушкина Е.А. Методика сравнительной рейтинговой оценки финансового состояния по данным финансовой отчетности как важнейший элемент антикризисного управления / Сборник научных трудов SWord по материалам международной научно-практической конференции «Научные исследования и их практическое применение. Современное состояние и пути развития.'2010» / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.sworld.com.ua/>

Стрелок И.И.

АНАЛИЗ МЕТОДОВ ФОРМИРОВАНИЯ РЕЙТИНГОВОГО ПОКАЗАТЕЛЯ

В статье рассмотрен вопрос относительно определения системы показателей для проведения рейтинговой оценки предприятия и проанализированы распространенные сегодня методы формирования рейтингового показателя.

Ключевые слова: рейтинг, оценка, метод, анализ, сравнение, показатели.

Strilok I.

METHODOLOGICAL ANALYSIS OF RATING INDEX FORMATION

The article raised the question regarding the definition of metrics for the rating of the enterprise and analyzed by common methods today the formation of the rating index.

Keywords: ranking, rating, method, analysis, comparison, figures.